

Йордан Йовков

Сами

Има една легенда от Едгар По, в която се разказва за някакъв тайнствен кораб, самотен и вечен скитник в безкрайните пустини на океана. Обитателите на тоя кораб са непознати и странни хора, принадлежащи сякаш на никоя раса, на никоя определена епоха. Но това, което най-много поразява, е невъзмутимата им и пълна отчужденост от всичко земно, човешко и суетно: тия моряци стоят унесени над своите карти, говорят тихо, движат се като безплътни сенки и остават еднакво равнодушни и спокойни и към най-опасните бури, и към най-дребните случки наоколо. Някаква свръхестествена и могъща воля властвува над тях, някакъв суров и неумолим дълг всецяло ги поглъща и може би само хипнозата на целта, която неотразимо ги привлича, една изпълня душите им с тихо блаженство и безропотна покорност.

В първите дни на войната много се говори за един крайцер и подвижите му в Индийския океан. Аз няма да спомена името му, защото е известно на всички, както е известна и цялата тая история. И както се случва с много хубави неща, може би и тя става вече обикновена от евтиния възторг и празното любопитство на мнозинствата. Уморени от скуката си, разказват, коментират, намират точното ѝ място между безбройните други перипетии на войната, дават ѝ вещата си преценка. Но всичко това нито е важно, нито открива и достига един по-дълбок и по-значителен смисъл. А такъв смисъл тук наистина има, защото това е един от тия редки епизоди, който въпреки неподделната си истинност, изведнъж добиват фантастичната окраска, епичния размах и безсмъртната красота на легендите.

Шепа моряци остават на своя кораб, откъснати от всяка суша, далеч от родния си край, остават без подслон, без пристанище, заобиколенни от хиляди врагове и приютени и запазени само от необятните ширини из океана. И оттук, дето би се сломила всяка воля и би отпаднал всеки дух – оттук за тях започва и подвигът, и най-възвишеният хероизъм. Тоя кораб се явява там, дето никой не го очаква, плени, разрушава, насяа удари, бързи и смели, като молния, и веднага след това изчезва тъй бързо и тайнствено, както се е и появил. Никой не знае вече неговите следи, напразно го търсят там, дето той може би е бил, но вече не е, никой не го вижда и не го познава, но той следи и дебне като хищник. Границата на обикновеното и възможното е вече премината. Това вече не е обикновен кораб, който има размерите, екипажа и оръжието подобно на много други. Всичко това се слива, става неделимо, цялата тая тъй известна и типична постройка изведнъж се одухотворява, изпъква един жив и цял организъм, който под старото си име добива своя собствена

физиономия, своя душа. Едно ново стоманено същество, опасно и смело, зловещо в своя гняв и добродушно весело след всяка своя победа, неуловимо и тайнствено, като блуждаещия призрак на „хвърчащия холандец“.

Ето външната и твърде ефектна страна на тая история. Тук има много безстрашие, много храброст, много изобретателност, демонична и лукава. Но това не е всичко. Де е тайната на това неотразимо очарование, което иде от тия подвизи и запленява всяка душа? Само в числото на тия боеве ли, в числото на трофеите ли? Едва ли. Струва ми се, че самите моряци не помнят и не броят тия успехи и че всеки един от тях, веднъж постигнат, като че изчезва в паметта им. Както странните моряци на кораба-скитник в разказа на Едгар По, и те навярно остават твърде равнодушни към една такава радост: това е тъй суетно и тъй нищожно дребно.

Великото и хубавото е другаде и то именно ни поразява и плени. Това е мъжественото и гордо шествие към смъртта, това е величието на самопожертвуването. С жестокото примирение и съзнание на самоубийци, тия хора скъсват всички връзки с живота, не искат спасение, не молят за пощада. Тяхната гибел е по-ясна и по-действителна от собственото им битие и на капитанския мост, наред със своя шеф и, може би, със същото доверие и обич, те виждат призрака на смъртта. Какво може да ги спре, да ги победи, да ги отклони от техния път? Храбростта, безстрашното и смелостта стават вече твърде естествени и се достигат без усилия. Но това, което стои над всички чувства, което огрява и топли душите им, е друго, неземно увлечение, един религиозен почти екстаз, в който те изживяват последните си дни: това е любовта към родната земя. И те са щастливи и безропотно покорни, защото тая любов дава тоя чист възторг, тая върховна наслада и откровение, които, веднъж постигнати, без болка и без страдание заличават чертата между живота и смъртта и правят простосмъртните хора – герои...

Достойната и красива смърт, сърцата, изгорели върху жертвеника на дълга и любовта към родината – ето източника на тоя лъх от поезия и величие, който иде от тия подвизи и с който са обвеяни много страници на историята. Неволно се събуждат и възкръсват видения от миналите дни: гордите, и спокойни крачки към ешафодите, пламенните погледи, обърнати с упование и вяра към небето из пламъците на горящите костери.

Струва ми се, че виждам нещо подобно. Някъде далеч в-океана, в тиха и топла вечер спира скитникът-кораб. Навярно тоя ден е донесъл

нова победа, но това не се празнува шумно и предизвикателно високо. Няма ура, няма музика и песни. И тоя кораб, тъй зловещ за всички, няма сега нищо хищно и пиратско, нищо сурово и жестоко. С открити глави, с очи, обърнати към небето, обсипано с толкова много звезди – моряците допяват вечерната си молитва. И тиха радост пълни душите и сълзи бликат в очите, защото под това чудно небе сега бог е по-благ и по-близък, защото пред тях е трицветното знаме, единственият и скъп символ на далечното отечество, и защото наблизко и надалеч блещи и тихо приказва необятното море – последната и вечна ро-дина...

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7916>]